

Arion lusitanicus Mabilie in Nederland (Gastropoda, Pulmonata, Arionidae)

A. J. DE WINTER

c/o Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Afd. Mollusca,
Postbus 9517, 2300 RA Leiden

Arion lusitanicus Mabilie in the Netherlands (Gastropoda, Pulmonata, Arionidae)

Arion lusitanicus Mabilie (sensu Davies, 1988) is reported from the Netherlands for the first time. The species was found abundantly in a garden in the village of Bennekom, province of Gelderland.

Key words: Gastropoda, Pulmonata, Arionidae, *Arion lusitanicus*, distribution, The Netherlands.

Arion lusitanicus Mabilie werd in 1868 beschreven uit de Sierra d'Arrabida nabij Lisbon, Portugal. Na de oorspronkelijke beschrijving is de soort uit vele Europese landen gemeld: Frankrijk (Altena, 1956); Italië, Andorra, Spanje, Bulgarije (Altena, 1971); West-Duitsland, Zwitserland (Schmid, 1970); Oostenrijk (Reischütz & Stojaspal, 1972); Groot Brittannië (Quick, 1952); Madeira, de Azoren (Simroth, 1891); en recentelijk ook uit België (Van Goethem, 1987). De soort was dus in Nederland te verwachten.

In April 1988 verzamelde ik in een tuin te Bennekom, provincie Gelderland (UTM FT86), naast een aantal half volgroeide exemplaren, een voor de tijd van het jaar grote "*Arion rufus*". Bij anatomisch onderzoek bleek dit dier een halfvolgroeid geslachtsapparaat te hebben, dat reeds duidelijk de kenmerken van *A. lusitanicus* vertoonde. Half september bezocht ik de plek weer en trof toen vele exemplaren van deze soort aan onder hout en ander tuinafval, samen met vele legsels. Een van de exemplaren bleek een gave spermatofoor (fig. 1) in de bursa copulatrix te hebben, hetgeen bewijst dat de dieren zeer recentelijk hadden gepaard. Opvallend was het totaal ontbreken van *A. rufus* (L., 1758), die normaal zeer algemeen in deze omgeving voorkomt. Reischütz (1984a) vond in Oostenrijk dat de explosieve toename van *A. lusitanicus* samenhangt met een sterke afname van *A. rufus*, zonder een oorzakelijk verband aan te kunnen tonen. Meer waarnemingen hierover zijn duidelijk gewenst.

In België bleek de soort al in 1974 voor het eerst gevonden te zijn; ze is daar momenteel niet zeldzaam (Van Goethem, 1987: 35). In Nederland is *A. lusitanicus* waarschijnlijk recentelijk geïntroduceerd. De vorige conservator van de molluskenafdeling van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Dr. C. O. van Regteren Altena, was specialist op het gebied van naakte landslakken, en heeft de collecties van Nederlandse Arionidae uitputtend bestudeerd zonder de soort te vinden. Zelf heb ik sinds 1978 speciaal gelet op het voorkomen van de soort door alle monsters van *Arion rufus*, die mij ter hand kwamen, anatomisch te onderzoeken.

A. lusitanicus lijkt uitwendig zeer sterk op *A. rufus*. De Bennekomse exemplaren zijn duidelijk wat kleiner en slanker dan geslachtsrijpe exemplaren van *A. rufus* uit dezelfde omgeving. Een verschil in grootte werd ook door Schmid (1970) al opgemerkt. Inwen-

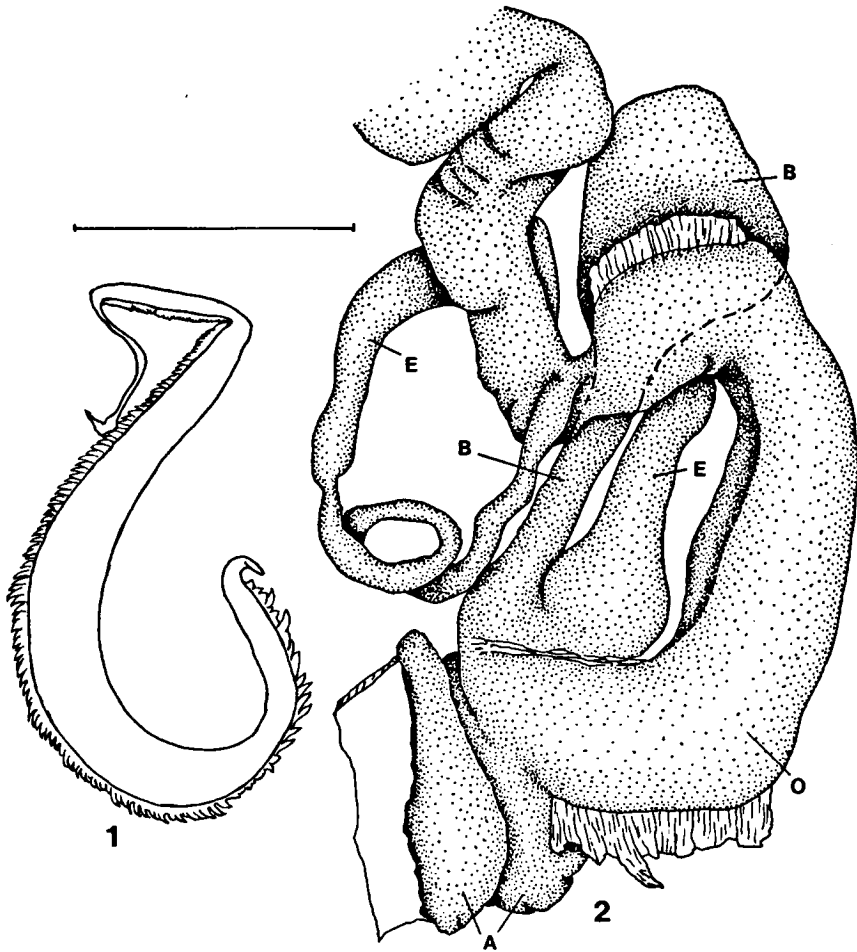

Fig. 1-2. *Arion lusitanicus* Mabille, Bennekom. 1, spermatofoor; 2, voorste deel van genitaalapparaat. Afkortingen: a, atrium genitale; b, bursa copulatrix; e, epiphallus; o, vrij oviduct. Schaal 5 mm.

dig zijn de verschillen tussen beide soorten opvallend. Het vrije oviduct is bij *A. lusitanicus* langgerekt spoelvormig (fig. 2), terwijl dit orgaan bij *A. rufus* aan de basis sterk opgezwollen is, waarna een plotselinge versmalling optreedt (zie bijv. Gittenberger et al., 1984, fig. 65). Davies (1987) geeft een uitgebreide beschrijving van de in- en uitwendige morfologie en veel gegevens over de biologie en het gedrag. In Engeland is *A. lusitanicus* een cultuurvolger en Davies (1987) suggereert, dat de uitbreiding van de soort samen zou kunnen hangen met de toename van vossen in stedelijke gebieden. De soort lijkt daar (nog) geen grote plaag te zijn, in tegenstelling tot in Oostenrijk, waar zij aanzienlijke schade aan de landbouw toebrengt (Reischütz, 1984b). Erg blij hoeven we met deze aanvulling van onze malacofauna dus niet te zijn.

Het is de vraag of alle meldingen van *A. lusitanicus* in de literatuur op een en dezelfde soort betrekking hebben. Davies (1987) vond dat in Engeland en Ierland twee soorten onder de naam *A. lusitanicus* schuilgaan, nl. *A. lusitanicus* s.s. en *A. flagellus* Collinge, 1893. Een probleem is daarbij, dat de oorspronkelijke beschrijving nogal wat te wensen overlaat, en niemand daardoor precies weet hoe de "echte" *A. lusitanicus* eruit ziet. Uit het materiaal dat ik uit Zuidwest-Europa heb kunnen bestuderen, blijkt dat daar ten minste drie soorten leven, die qua genitaalapparaat sterke overeenkomst vertonen. Hier hoop ik elders op terug te komen. De Nederlandse dieren leken het best overeen te komen met *A. lusitanicus* sensu Davies, 1987. Om helemaal zeker te zijn heb ik een exemplaar naar Mevrouw Davies gestuurd, die mijn vermoedens bevestigde.

Exemplaren zijn gedeponereerd in de collectie van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden.

Ik zou de heer Sicco Ens (Bennekom) willen danken voor het verlenen van toegang tot zijn tuin en mevrouw Stella M. Davies (South Croydon, Engeland) voor het bevestigen van de determinatie.

LITERATUUR

- ALTENA, C. O. VAN REGTEREN, 1956. Notes sur les limaces 3. Sur la presence en France d'*Arion lusitanicus* Mabille. — J. Conchyl., Paris 95: 89-99.
- , 1971. Mitteilungen über Nachtschnecken, 18. Neue Fundorte von *Arion lusitanicus* Mabille. — Arch. Molluskenk. 101: 183-185.
- DAVIES, S. M., 1987. *Arion flagellus* Collinge and *A. lusitanicus* Mabille in the British Isles: A morphological, biological and taxonomic investigation. — J. Conch., London 32: 339-354.
- GITTENBERGER, E., W. BAKCKHUYS & Th. E. J. RIPKEN, 1984. De landslakken van Nederland (2e ed.). — Bibl. Kon. Ned. Natuurhist. Veren. 37: 1-184.
- GOETHEM, J. L. VAN, 1987. Nieuwe naamlijst met aantekeningen van de niet-mariene weekdieren van België. — Studiedoc. Kon. Belg. Inst. Natuurwetensch. 44: 1-65.
- QUICK, H. E., 1952. Rediscovery of *Arion lusitanicus* Mabille in Britain. — Proc. Malac. Soc. London 29: 93-101.
- REISCHÜTZ, P. L., 1984a. Zum massenhaften Auftreten von *Arion lusitanicus* Mabille in den Jahren 1982 und 1983. — Mitt. zool. Ges. Braunau 4: 253-254.
- , 1984b. Zur Schadwirkung der "Kapuzinerschnecke" *Arion lusitanicus* Mabille im Alpengebiet. — Helda 1: 39.
- , & F. J. STOJASPAL, 1972. Bemerkenswerte Mollusken aus Ostösterreich. — Mitt. zool. Ges. Braunau 1: 339-344.
- SCHMID, G., 1970. *Arion lusitanicus* in Deutschland. — Arch. Molluskenk. 100: 95-102.
- SIMROTH, H., 1891. Die Nachtschnecken der portugiesisch-azorischen Fauna in ihrem Verhältnis zu denen der paläarktischen Region überhaupt. — Nova Acta Acad. Caesar. Leop. Carol. 56: 201-424.